

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата філологічних наук
Надутенко Маргарити Володимирівни
на дисертаційну роботу Козловської Дар'ї Валеріївни
«Структурно-семантичні та функціонально-стилістичні характеристики поетонімії
романів українських письменниць початку ХХІ століття»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидат філологічних наук
за спеціальністю 10.02.01 – українська мова

Актуальність теми дисертації

Однією з актуальних проблем сучасної художньої ономастики є дослідження функціонально-стилістичних особливостей поетонімів у художньому творі. Підбір власних назв для митця – це виявлення його літературної індивідуальності та художньої майстерності на тлі суспільно-національної дійсності. На різних етапах розвитку українського суспільства функціонувала своя система поетонімів, яка формувалася під впливом лінгвістичних та екстралінгвістичних факторів.

На тлі бурхливих суспільно-політичних та культурних подій у світі відбулося стрімке зростання обсягів літературно-художньої продукції авторів-жінок. Утворений пласт популярної белетристики займає гідне місце поряд із елітарною літературою та є частиною загальної культури України, у якому на центральному плані презентовано жінку-героїню, яка вирішує разом із універсальними екзистенційними проблемами специфічно гендерні проблеми буття. Романи українських письменниць початку ХХІ століття викликають науковий інтерес до жіночої проблематики в сучасних філологічних науках, а також у фемінологічних студіях загалом (с. 13).

Важливе місце у розкритті ідейно-художнього змісту твору належить саме літературним онімам, які виконують багато важливих функцій, як типових для онімів узагалі, так і для літературно-художніх власних назв, надаючи тексту експресивності й викликаючи в читача потужні асоціації.

Наукова розвідка Козловської Дар'ї Валеріївни «Структурно-семантичні та функціонально-стилістичні характеристики поетонімії романів українських письменниць початку ХХІ століття», у якій **об'єктом** дослідження обрано вітопоетоніми (антропоетоніми та зоопоетоніми), топопоетоніми, прагмапоетоніми

й ідеопоетоніми в романих Люко Дашвар, Ірен Роздобутько, Галини Вдовиченко, Лариси Денисенко (с. 14) є своєчасною та актуальною.

Надійним підґрунтям для дослідження поетонімії стає науковий доробок дослідників творів О. Забужко, Л. Костенко, М. Матіос, Г. Пагутяк, І. Роздобудько (наукові розвідки З. Бакум, Н. Бербер, А. Вегеш, Т. Крупеньової, Н. Лісник, М. Мельник, Т. Можарової, С. Панцьо, Л. Петрової, І. Скорук) (с. 12).

Роботу виконано в межах наукових тем кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецького національного університету імені Василя Стуса «Комунікативно-прагматична і дискурсивно-граматична лінгвоперсонологія: структурування мовної особистості та її комп'ютерне моделювання», «Об'єктивна і суб'єктивна мовносоціумна граматики: комунікативно-когнітивний та прагматико-лінгво-комп'ютерний виміри» (с. 14).

Метою дослідження є цілісний аналіз структурно-семантичних і функціонально-стилістичних особливостей поетонімії романів українських письменниць початку ХХІ століття, відповідно до цього дисертантка сформулювала 7 завдань, які послідовно розв'язувала в межах роботи (с. 14).

Предмет дослідження становлять структурно-семантичні та функціонально-стилістичні параметри зазначених розрядів поетонімії в романах Люко Дашвар, Ірен Роздобудько, Галини Вдовиченко, Лариси Денисенко (с. 15).

Застосовані у роботі **методи дослідження** зумовлені поставленими завданнями й специфікою аналізованого об'єкта. За основний методологічний принцип роботи обрано *антропоцентричну* спрямованість дослідження (с. 40). Паралельно у дисертації використано *загальнонаукові (аналіз, синтез), власне лінгвістичні методи: контекстуально-інтерпретаційний метод; описовий метод; лінгвостатистичний метод*. Для з'ясування допоетонімної семантики власних назв використано елементи *етимологічного аналізу*. З метою виявлення культурно-історичних конотацій імен залучено прийом *паралелізації* (с. 39 – 50).

Методика здійснюваного дослідження реалізується у доволі різноаспектному описі поетонімії творів. Спектр засобів розкриття художньої та

культурної основи твору – поетонімів як змістовних лексем – обирається авторкою з огляду на їх глибоку сутність і контекстуальну детермінованість.

Застосований методологічний набір є новаторським та дозволяє застосувати комплексний підхід до аналізу поетонімії сучасної української жіночої романістики. Але разом з тим, у деяких репрезентованих поетонімах втрачається чітка структура аналізованого матеріалу.

Матеріалом дослідження обрано романи Люко Дашвар «Село не люди», «Молоко з кров'ю», «Мати все»; Ірен Роздобудько «Якби», «Я знаю, що ти знаєш, що я знаю»; Галини Вдовиченко «Пів'яблука», «Бора»; Лариси Денисенко «Кавовий присмак кориці», «Сарабанда банди Сари», у яких зафіксовано 1643 поетоніми у 20338 слововживаннях (с. 15).

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що в ній уперше здійснено комплексний аналіз обраних розрядів поетонімії творів Люко Дашвар, Ірен Роздобудько, Галини Вдовиченко, Лариси Денисенко. Авторкою виявлено універсальні та диференційні ознаки використання поетонімів, проаналізовано доцільність їх вибору, доведено стилістичну значущість власних назв у жіночій прозі. Дослідження виконано на фактичному матеріалі.

Теоретичні результати дослідження сприятимуть поглибленню осмислення теоретико-методологічних засад поетонімології. Окремі положення роботи стануть внеском у стилістику української мови, в історію української літератури в аспекті розширення уявлення про ідіостиль сучасних романісток та місце жінки в сучасному українському суспільстві (с. 16).

Практична цінність дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані в курсах із лексикології, стилістики та культури мовлення, історії української літератури; у спецкурсах із поетонімології, творчості письменниць Люко Дашвар, Ірен Роздобудько, Галини Вдовиченко, Лариси Денисенко; в лексикографічній практиці (с. 16).

Потужний джерельний матеріал, чітке формулювання предмета й об'єкта, оптимальний вибір методів дослідження, виваженість у визначенні стратегії наукового пошуку допомогли Д. В. Козловській реалізувати дослідницьку ідею та

підтвердити наукову новизну, теоретичну й практичну значущість дослідження.

Структура роботи зумовлена метою, завданнями, логікою міркувань і представлена вступом, трьома розділами, висновками до розділів і загальними висновками, списком використаної літератури (347 позицій, із них 36 – іноземними мовами), списку цитованих літературних джерел (15 позицій), сьома додатками, серед яких подано кількісні характеристики дослідженого матеріалу. Загальний обсяг роботи становить 260 сторінок, основний текст викладено на 213 сторінках.

Опрацьована література з теми засвідчує ґрунтовну роботу з фундаментальними лінгвістичними положеннями взагалі й поетонімії зокрема. Детальне опрацювання джерел зумовило визначення базових позицій дослідження.

Щоправда, доцільно було б використати під час дослідження й закордонні джерела, наприклад, дослідження «Ономастикон произведения Дж.Р.Р. Толкина «Властелин Колец»: Структурный, семантический и функциональный аспекты (Лебедева О. О.), «Functions of names in literary tex» (Ф. Дебус) та інші.

У вступі Д. В. Козловська обґрунтувала актуальність теми, визначила об'єкт, предмет, мету і завдання роботи, умотивувала використання методів дослідження, переконливо аргументувала наукову новизну, теоретичне і практичне значення наукової розвідки. Автор переконливо аргументувала вибір творів, обраних для дослідження. Романи користуються популярністю серед читацького контингенту різних вікових категорій, відзначені літературною критикою, номінувалися на здобуття премій і перемагали у численних літературних конкурсах (с. 12 – 13).

У першому розділі – **«Теоретико-методологійні засади дослідження поетонімії»** – дисертантка охарактеризувала метамову поетонімології, встановила специфіку значення та функціональне навантаження поетоніма як базової досліджуваної одиниці. В роботі використано термін Донецької ономастичної школи **поетонімологія** як такий, що вказує на виражальні можливості онімів у художньому тексті. Базовою одиницею метамови поетонімології визначено **поетонім**. Номінація поетонімних одиниць базується на класифікації, розробленій М. М. Торчинським.

Виклад матеріалу засвідчує зрозумілість формування основних положень дослідження і є хорошим підґрунтям для сприйняття подальшої логіки наукового пошуку. Але разом із тим, поза увагою дослідниці залишено закордонні теоретико-методологічні розробки у галузі поетонімії.

У другому розділі **«Вітопоетонімія романів українських письменниць початку ХХІ століття»** на самому початку подано кількісний склад п'яти опрацьованих розрядів поетонімів романів: вітопоетоніми (978 одиниць у 18423 слововживаннях), зокрема антропоетоніми (916 (18043)) й зоопоетоніми (62 (380)), топопоетоніми (276 (1139)), прагмапоетоніми (217 (438)) та ідеопоетоніми (172 (338)). З-поміж антропоетонімів досліджено власні назви персонажів, аналіз функціонування яких дає змогу продемонструвати особливості використання авторками поетонімії, чого не можна сказати про власні назви реальних осіб, які у зв'язку з цим не розглянуто в роботі. Автор встановила, що космопоетоніми й ергопоетоніми в досліджуваних творах виявилися непродуктивними (с. 51).

Вважаємо за доцільне подавати кількісну характеристику у кінці розділу.

У дослідженні обґрунтовано значущість антропоетонімії для сучасних українських жінок-прозаїків, проаналізовано структурно-семантичні та функціонально-стилістичні параметри антропоетонімів, схарактеризовано функціонування зоопоетонімів.

Дисертанткою майстерно доведено значущість антропонімів у художньому творі та відмічено ряд особливостей, наприклад, увага читача зосереджується на походженні імені персонажа, його поширеності, на параметрах традиційності імені, асоціативності звучання, пасування персонажеві; показування авторками, що їхні персонажі надають значення запису своїх імен, імен по батькові та прізвищ у документах, які містять інформацію про найменування: у романі Ірен Роздобудько **«Якби»** особливо цим вирізняються персонажі-діти: **« – Як тебе звать? – За паспортом – Ярослав! ...коли матиму, то там запишуть – «Ярослав»...»** [359, с. 49]; приділенні письменницями особливої уваги ситуації називання іменем новонароджених, у яку іноді привноситься елемент сакральності: найцікавіші описи роздумів над іменами для немовлят маємо у **«Молоці з кров'ю»** Люко Дашвар – у кожного персонажа свої асоціації, зокрема з улюбленими героями фільму: **« – Анжелікою назву... Жінка така була...»** [356, с. 115].

Виявлені факти є особливо цінними та можуть мати продовження у подальших філологічних студіях.

Послідовність і логіка аналізу цілком умотивовані й відповідають заявленій у першому розділі методиці. Ілюстративний матеріал показовий, а коментарі виважені й загалом переконливі. Однак потребують уточнення окремі фрагменти.

Наприклад, видається недостовірним та вимагає додаткової джерельної бази поєднання антропоетоніма *Дарина* та його варіанту *Одарка* (с. 69).

На думку дослідниці, ім'я *Божена* трапляється в Західній Україні та поширене в Чехії, Польщі тощо (с. 89). Наведений факт вимагає джерельного підтвердження.

У третьому розділі **«Функціонування топо-, прагма- й ідеопоетонімів у романах українських письменниць початку ХХІ століття»** схарактеризовано стилістичну роль топопоетонімів у текстотворенні, визначено місце прагма- та ідеопоетонімів у сучасних жіночих романах.

Авторка довела, що вибудована топопоетонімами система художнього твору значною мірою визначає специфіку ідіостилу автора.

Дисертантка виділила з-поміж топопоетонімів аналізованих творів 276 одиниць 20 груп (1139 слововживань), продуктивними з яких є такі: астіпоетоніми (95 (344)); комопоетоніми (14 (326)); суверенопоетоніми (55 (186)); годопоетоніми (20 (58)); кварталопоетоніми (11 (49)); континентопоетоніми (4 (41)); регіонопоетоніми (21 (34)); районопоетоніми (16 (27)).

Заслуговує на увагу виявлення особливостей використання топопоетонімів, характерних для кожної авторки. Наприклад, в романах Люко Дашвар годо-, агоро- та кварталопоетоніми доповнюють образ села і міста (*Життя тліє на єдиній кривенькій вулиці Імені Леніна: до неї з двох боків притулилися півтора десятка домів; ...поблизу **Контрактової** темрява світло з'їла; ...потім на **Петрівку**... уже склав список необхідних книг*). Широким є спектр застосування топопоетонімних одиниць у романах Ірен Роздобудько й Галини Вдовиченко.

Дисертанткою виявлено та охарактеризовано прагмапоетоніми, з-поміж яких зафіксовано 217 одиниць 37 груп (438 слововживань), які, у свою чергу поділено на підгрупи: еклезіпоетоніми, магазинопоетоніми, театропоетоніми, ресторанопоетоніми, спиртопоетоніми, десертпоетоніми, машинопоетоніми, парфумопоетоніми та ін. Цікавими є міркування про ідео-поетоніми:

пiктопоетонiми, мелосопоетонiми, кiнофiльмопоетонiми, прозопоетонiми, журналопоетонiми, iнтернетопоетонiми, геортопоетонiми, люсiпоетонiми тощо.

Пiд час виявлення функцiй топопоетонiмiв Д. В. Козловська демонструє високий рiвень знань, але окреми фрагменти дослiдження вимагають додаткової джерельної бази. Наприклад, дослiдниця стверджує, що Люко Дашвар застосовує вигадану назву села *Шанiвка* (с. 159), для пiдтвердження зазначеного факту варто користуватися Адмiнiстративно-територiальним устроєм України.

Результати аналітичної роботи, представленої в дисертації, є переконливими й вiрогiдними, що пiдтверджується й загальними висновками. Вони мiстять логiчні узагальнення теоретичних i практичних здобуткiв дисертантки, вiдповiдають змісту й сформульованій меті, вiдбивають послiдовнiсть розв'язання комплексу завдань у вiдповiдних, чiтко структурованих, роздiлах наукової студії.

Вiдзначаючи загалом високий науковий рiвень дослiдження, вважаю за необхiдне висловити низку мiркувань щодо окремих положень дисертації.

1. Пiд час опрацювання значного масиву матерiалу дослiдження (20338 слововживань) рекомендовано застосовувати автоматичнi лiнгвiстичнi технології, якi значно спрощують процедуру кiлькiсних пiдрахункiв та дозволяють презентувати матерiал у бiльш прозорому форматi.

2. Додатки рекомендовано оформлювати у виглядi дiаграм, що сприяє кращій презентації кiлькiсного матерiалу.

3. Деякi лiтературнi позиції оформленнi невiдповiдно до вимог ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бiблiографiчне посилання. Загальнi вимоги та правила складання» (с. 235):

221. Происхождение фамилии *Вронский* [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ufolog.ru/names/order/Вронский>

222. Происхождение фамилии *Курич* [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ufolog.ru/names/order/Курич>

223. Происхождение фамилии *Нечитайлов* [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.ufolog.ru/names/order/Нечитайлов>

224. Происхождение фамилии *Орлик* [Електронний ресурс]. Режим доступу : <https://www.analizfamilii.ru/Orlik/proishozhdenie.html>

Проте висловлені коментарі не ставлять під сумнів верифікацію результатів дослідження, новизну, наукову цінність і достовірність викладених у роботі положень і висновків.

Дисертаційна робота добре структурована й оформлена належним чином. Зміст автореферату відповідає тексту наукової студії, відбиває логіку викладу й основні положення. За темою дисертаційного дослідження представлено 8 наукових публікацій, із них 5 статей у фахових наукових виданнях України (з яких 2 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз даних), 1 – в закордонному науковому періодичному виданні, 2 – у збірниках матеріалів конференцій.

Усе викладене дозволяє стверджувати, що дисертація Д. В. Козловської «Структурно-семантичні та функціонально-стилістичні характеристики поетонімії романів українських письменниць початку ХХІ століття» є ґрунтовним, самостійним дослідженням, відповідає вимогам до робіт, що подаються до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, а її автор, Козловська Дар'я Валеріївна, заслуговує на присудження відповідного наукового ступеня за спеціальністю 10.02.01 – українська мова.

10 грудня 2018 року

Офіційний опонент –
кандидат філологічних наук,
науковий співробітник
Українського мовно-інформаційного
фонду Національної академії наук України

М. В. Надутенко

